
GRUZIE MEZI EVROPSKOU UNÍÍ A RUSKEM GEORGIA BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND RUSSIA

---

*Tomáš Hoch*¹ – *Vincenc Kopeček*² – *Jakub Kašpar*³

Cílem tohoto textu je přispět do diskuse o formování a následném vývoji gruzínské identity, kterou považujeme za důležitý faktor současné prozápadní orientace gruzínské zahraniční politiky a zasadit prozápadní směřování Gruzie do kontextu střetu mezi zahraniční politikou Ruska a zahraničně-politickými koncepcemi a politikami EU. Výzkum byl proveden pomocí analýzy odborných textů a novinových zdrojů.⁴

Klíčová slova: identita, gruzínská zahraniční politika, vztahy mezi EU a Gruzii.

---

¹ RNDr. Tomáš Hoch, Ph.D. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě, Chittussiho 10, 71000 Ostrava, Česká republika, e-mail: tomas.hoch@osu.cz.

Tomáš Hoch je odborným asistentem Katedry sociální geografie a regionálního rozvoje na Ostravské univerzitě. Absolvoval magisterské a doktorské studium v oboru politické a kulturní geografie na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity. Věnuje se především neuznaným státům v kavkazském regionu, zahraniční rozvojové spolupráci a politice vůči zemím globálního Jihu.

² RNDr. Vincenc Kopeček, Ph.D. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě, Chittussiho 10, 71000 Ostrava, Česká republika, e-mail: vincenc.kopecek@osu.cz.

Vincenc Kopeček je odborným asistentem Katedry sociální geografie a regionálního rozvoje na Ostravské univerzitě. Absolvoval magisterské a doktorské studium v oboru politické a kulturní geografie na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity. Mezi hlavní oblasti jeho výzkumu patří politické režimy, neformální instituce a etnopolitické konflikty v regionu Jižního Kavkazu.

³ Mgr. Jakub Kašpar. Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě, Chittussiho 10, 71000 Ostrava, Česká republika, e-mail: P14220@student.osu.cz.

Jakub Kašpar vystudoval politickou a kulturní geografii na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity, kde v současné době působí jako interní doktorand na oboru politické a kulturní geografie. Ve svém výzkumu se zabývá především politickými procesy v zemích Jižního Kavkazu.

⁴ Publikace vznikla v rámci projektu SGS12/PřF/2015 – *Národní identita a budování státosti v postsovětském regionu Východního partnerství*.

The aim of this text is to contribute to the discussion about formation and subsequent development of the Georgian identity, which we consider as an important factor in current European vector of the Georgian foreign policy. From this perspective we try to set the pro-Western orientation of Georgia in the context of confrontation between Russia's foreign policy strategies and foreign policy concepts and policies of the EU. The research was conducted by means of analysis of recent academic texts and newspaper sources.

Key words: identity, Georgian foreign policy, EU-Georgia relations.

JEL: F50, N40

1 Úvod

Rozpad Sovětského svazu v roce 1991 znamenal zásadní proměnu geopolitické mapy světa. Rusko coby nástupnický stát SSSR de facto přišlo o rozsáhlá území, která ovládalo už za carského režimu a po určitém vyklizení pozic bezprostředně po zániku SSSR se brzy začalo hlásit o vliv v prakticky všech postsovětských zemích. V té chvíli již však zdaleka nebylo jediným geopolitickým aktérem, který se snažil v postsovětském prostoru získat vliv. Jednalo se zejména o západní státy v čele s USA a Evropskou unií (EU), ale také o Turecko usilující zejména o vliv v Černomoří, na Kavkaze a ve Střední Asii a posléze také Čínu, která navázala vztahy zejména se středoasijskými zeměmi.

Předkládaný text se zaměřuje na západní část postsovětského prostoru (tzv. *Western Newly Independent States*, WNIS), k němuž řadíme tři východoevropské státy (Ukrajinu, Moldavsko, Bělorusko) a tři státy jihokavkazské (Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán). Zatímco státům pobaltským, které od znovuzískání nezávislosti jednoznačně deklarovaly svou snahu stát se součástí EU i NATO, další země WNIS již takto jednoznačné zahraničněpolitické směřování neměly. Jejich zahraničně-politická orientace se liší případ od případu a také v čase v závislosti na vnitřní i vnější politické situaci. V zásadě lze v prostoru WNIS pozorovat tři základní geopolitické či zahraničně-politické síly:

- (1) ruskou zahraniční politiku,
- (2) západní vliv, který je v praxi přítomen zejména skrze společnou evropskou zahraniční politiku a další evropské politiky a
- (3) zahraniční politiky jednotlivých zemí WNIS, které definují své vlastní zájmy a představy o zahraničně-politické orientaci.

Cílem tohoto textu je na příkladu Gruzie demonstrovat střet těchto tří zahraničně-politických sil a zvážit jejich vliv na reálné mezinárodní postavení příslušné země. Nejprve se zaměříme na ruské a evropské zahraničně-politické koncepce a přístupy ve vztahu k WNIS, posléze přistoupíme ke krátké analýze formování

gruzínské proevropské identity, která je základem převažující proevropské gruzínské zahraničněpolitické orientace, abychom ve stěžejní části textu pomocí metody rozboru procesu demonstrovali a analyzovali reálné politické kroky Ruska a EU ve vztahu ke Gruzii.

2 RUSKÉ BLÍZKÉ ZAHRANIČÍ NEBO EVROPSKÉ SOUSEDSTVÍ?

V prvních měsících po rozpadu SSSR byla ruská zahraniční politika formována skupinou kolem ministra zahraničí Andreje Kozyreva, který spolu s prezidentem Borisem Jelcinem prosazoval demokratizaci Ruska a spolupráci se západními státy. Euroatlantský přístup v ruské zahraniční politice však netrval dlouho, a již během roku 1992 a zejména po Jelcinově násilném obsazení Státní dumy v říjnu 1993 dosáhli ve státních strukturách většího vlivu tzv. *silovici* – bývalí exponenti sovětských bezpečnostních či armádních složek – kteří začali opět klást důraz na vliv Ruska v bývalých sovětských republikách. Vznikl tak termín blízké zahraničí, označující oblast prioritních ruských zájmů (Cornell 2001, Trenin 2009, Běloševský 2007).

Postupný posun ruské zahraniční politiky od spolupráce se západními demokraciemi k soupeření s nimi pokračoval i v dalších dvou desetiletích. Zatímco ještě v roce 2001 se Rusko deklarovalo jako americký partner ve válce proti terorismu, již v následujících letech je patrné jak zklamání z přístupu EU a zejména USA k Rusku, tak silící ruské sebevědomí v souvislosti s rozvíjející se ekonomikou, což se projevovalo i na rostoucích ruských zahraničněpolitických ambicích (Kuchins a Zevelev 2012). Na rozdíl od evropského přístupu, vycházejícího ze sebepojetí Evropské unie jako civilní mocnosti (Di Pippo 2009) a spoléhající se zejména na vlastní přitažlivost vycházející ze sdílených evropských hodnot založených na demokracii, svobodě a lidských právech, Rusko tradičně spíše sází na „realistické“ metody založené na vojenské síle, zastrašování nebo kupování si podpory (Kuchins a Zevelev 2012).

V rámci Ruska existuje několik zahraničněpolitických či geopolitických škol, které mají odlišné představy o pozici Ruska ve světě, jeho vztahu k západním zemím a k zemím blízkého zahraničí. Kuchins a Zevelev (2012) hovoří o zahraničně politických školách, přičemž rozlišují prozápadní liberály (*pro-Western liberals*), balancéry (*great power balancers*), neoimperialisty (*neo-imperialists*), příznivce regionální dominance (*proponents of regional domination*) a etnonacionalisty (*ethno-nationalists*). Prozápadní liberálové jsou ti, kdo dominovali ruské zahraniční politice do roku 1992/1993 (Gajdar, Kozyrev aj.) a jejich následovníci, kteří již posléze takovým vlivem nedisponovali (Kasparov, Němcov, Ryžkov). EU a USA považovali nejen za partnera a spojence, ale samotné Rusko chápali jako součást západní civilizační sféry. Balancéři seskupení kolem zakladatele této školy Jevgenije Primakova naopak považují Rusko za svébytného velmocenského aktéra, který si musí udržovat svou vlastní zahraniční politiku a vlastní sféru vlivu, byť vztahy s EU a USA nemusí být nutně konfrontačního

charakteru. Další geopolitické „školy“ již operují s nutností výraznějších teritoriálních změn. Zatímco příznivci regionální dominance považují za nezbytnou zejména efektivní kontrolu nad blízkým zahraničím, která může mít různé formy, neoimperialisté hodljají obnovit ruské impérium v sovětských hranicích. Etnonacionalisté pak vnímají ruské impérium především jako slovanské a požadují připojení Ukrajiny, Běloruska a severního Kazachstánu.

Tsygankovova (2003) typologie geopolitických škol v podstatě popisuje stejnou realitu jinými termíny. Jeho zapadníci (*westernizers*) v podstatě odpovídají prozápadním liberálům Kuchinse a Zeveleva a v intelektuální oblasti je reprezentuje zejména Dmitrij Trenin. Geoekonomové (*geoeconomists*) vnímají Rusko jako svébytného aktéra, západní demokracie však nevnímají konfrontačně, naopak jsou pro ně partnerem pro ekonomickou spolupráci. Tato škola je reprezentována v akademické rovině zejména politickými geografy Kolosovem a Mironěnkem. Stabilizátoři (*stabilizers*) na rozdíl od geoekonomů nechápu jako základní cíl ruské zahraniční politiky rozvoj, ale stabilitu a bezpečnost, a za nutné tak považují zejména vojensko-politické vyvažování moci EU a USA. Tyto výše zmiňované školy, podobně jako balancéři Kuchinse a Zeveleva, neusilují o revizi hranic. To se však již nedá říci o civilizacionistech (*civilizationists*) reprezentovaných zejména Genadijem Zjuganovem, kteří chápou postsovětský prostor jako specifickou a svébytnou civilizační sféru, která se brání expanzi NATO. V rámci teritoriálních změn je lze ztotožnit s neoimperialisty Kuchinse a Zeveleva. Konečně expanzionisté (*expansionists*), reprezentovaní zejména Alexandrem Duginem formulují teze o ruské dominanci v celé Eurasii coby specifickém geopolitickém regionu.

Podobně jako Rusko i Evropská unie formuluje určité strategie směrem k území, které ji obklopuje, a to jak na jihu, tak východě. Di Puppò (2009) v tomto smyslu hovoří o sebepercepci Evropské unie coby stabilního „civilizovaného ostrova“ (*civilized island*) obklopeného nestabilním, dezorganizovaným a potenciálně nebezpečným okolím. Ve Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU se tento akcent objevuje již od jejího samotného počátku v roce 1993. Börzel a Risse (2000) jej pojmenovávají jako princip evropeizace spočívající ve snaze EU podporovat demokratický vývoj v sousedních zemích.

Dle Schimmelfenniga a Sedelmeiera (2005) je evropeizace založena na několika principech. Za prvé jde o princip vnější pobídky, doplněné o systém odměn a sankcí, za druhé o princip vnitřní poptávky po změnách, při nichž se občané nespokojení s vnitropolitickou situací obrací na EU s žádostí o pomoc či asistenci, a za třetí o podporu budování evropské identity, díky níž jsou státy sousedící s EU ochotnější přijímat evropská pravidla a normy.

Tento princip se promítnul i do budování Evropské politiky sousedství (*European Neighbourhood Policy*, ENP) a Východního partnerství (*Eastern Partnership*, EaP), coby základních nástrojů evropské zahraniční politiky vůči zemím

WNIS. Proces vytváření těchto politik byl poměrně zdoluhavý a opatrný. Evropská unie, resp. Evropské společenství, již na konci 80. let vytvořilo první finanční nástroje na pomoc zemím v hrotícím se komunistickém bloku. Pro pomoc Polsku a Maďarsku byl vytvořen fond Phare, později rozšířený na ostatní postkomunistické země střední a východní Evropy, zatímco pro asistenci zemím SNS byl určen fond TACIS (Rummel – Zullo 1999).

V souvislosti s východním rozšířením Evropské unie byla v roce 2003 ustavena Evropská politika sousedství, kterou samotná Evropská komise chápe jako jednotný rámec pro diferencované přístupy k jednotlivým zemím zahrnutým do ENP, majícím různé požadavky a potřeby. Ty jsou formulovány do společných programových dokumentů a na základě plnění politických, ekonomických či společenských reforem poskytuje Evropská unie příslušné zapojené zemi finanční pomoc či umožňuje další prohloubení vzájemné spolupráce (Kopeček 2011).

Výše popsáný princip lze nazvat buď principem kondicionality (Di Pippo 2009) nebo pomocí méně korektního jazyka metodou cukru a biče (Smith 2005). Vzhledem k tomu, že ENP je de facto postavená na základě poměrně úspěšné politiky východního rozšíření, mnozí autoři pochybují, zda cukr, který Evropská unie zapojeným zemím nabízí, je dostatečně sladký, aby ENP přinesla stejně dobré výsledky, jako její předobraz. Zatímco politika východního rozšíření nabízela cukr v podobě plného členství v EU, ENP nabízí jen to, co Romano Prodi formuloval jako „všechno kromě institucí“ (*anything but the institutions*) (Kopeček 2011).

Program Východního partnerství, zřízený v roce 2008, do něhož byly vyjma Gruzie začleněny rovněž Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko, Arménie a Ázerbájdžán, je dalším rozvíjením principu evropeizace a kondicionality pomoci. I když cílem Východního partnerství opět není plné členství zapojených zemí v Evropské unii, čtyři země s Evropskou unií dohodly a tři z nich nakonec podepsaly asociační dohodu, kterou zejména jejich politické reprezentace často chápou jako předstupeň budoucího členství v EU.

I Rusko pochopitelně rozvíjí institucionální struktury, pomocí nichž se snaží integrovat své sousedy. V 90. letech Rusko společně s Ukrajinou a Běloruskem iniciovalo vznik Společenství nezávislých států (SNS), do něhož postupně vstoupila většina postsovětských zemí a které se stalo základním institucionálním rámcem spolupráce Ruska se zeměmi blízkého zahraničí. V návaznosti na SNS byly postupně utvářeny další organizace, které do značné míry symbolickou spoluprací v rámci SNS prohlubovaly, i když jen v rámci některých zemí. Jedná se např. o zónu volného obchodu, celní unii, rusko-běloruskou unii či vojensky zaměřenou Smlouvu o kolektivní bezpečnosti (*Collective Security Treaty Organization*, CSTO), či nejnověji projekt Euroasijské unie, jejímž členy se ze států WNIS stalo Bělorusko a Arménie.

Zatímco ruské snahy o vliv či dominaci v postsovětském prostoru lze vysvětlovat pomocí ideologických koncepcí ruských geopolitických škol, vznik ENP a

EaP lze chápat jako součást horizontálního rozšiřování evropské integrace. Tu lze v zásadě interpretovat pomocí realistických a konstruktivistických přístupů. Z hlediska realistického přístupu je za základní faktor ovlivňující chování a rozhodování států v mezinárodním prostředí považována jejich snaha zvýšit svou moc a bohatství. Aplikujeme-li tuto premisu na teorii rozšiřování EU, znamená to ve výsledku, že stávající členové EU budou podporovat větší míru integrace nového vnějšího státu pouze v případě, že jim to přinese prospěch, který bude vyšší než jiné formy horizontální integrace, jež se v danou chvíli nabízejí. Jinými slovy lze říci, že nelze jednoznačně definovat obecná pravidla pro politiku rozšiřování EU a každý jednotlivý případ se odvíjí právě od zmiňovaného ekonomického a politického faktoru motivace pro stávající členy EU.

Naproti tomu konstruktivistické přístupy vycházejí z předpokladu, že politika rozšiřování EU je primárně založena na společných ideových a kulturních faktorech. Čím více společných hodnot a idejí tedy sdílejí obě strany (členské a nečlenské země), tím větší existuje šance, že členské země budou podporovat vyšší míru integrace takových kandidátů. Zároveň i rychlost a bezproblémovost tohoto procesu vzájemného sbližování je dána mírou sdílených kulturních hodnot. Na rozdíl od realistických přístupů tak není podpora nově přistoupivších zemí determinována okamžitým a jednoznačným ekonomickým a politickým ziskem již stávajících členů, nýbrž kolektivní kulturní identitou, která vytváří pocit sounáležitosti a ve výsledku se jeví jako racionální krok v rozšiřování EU o státy, které sdílejí stejné hodnoty.

Stěžejním bodem, ve kterém se realistické a konstruktivistické přístupy rozcházejí, je tedy otázka identity. Realistické přístupy se otázkou identity prakticky nezabývají, případně vnímají její roli pouze jako nástroje pro legitimizaci jednání vedoucích představitelů, kdy potřebují ospravedlnit svá rozhodnutí před širokou veřejností za účelem získání její podpory. Pro konstruktivistické přístupy je naopak otázka národní identity jedním z klíčových faktorů, na jehož základě se formují zahraniční politiky zainteresovaných aktérů.

3 FORMOVÁNÍ EVROPSKÉ IDENTITY A DISKURZU EVROPANSTVÍ NA PŘÍKLADU GRUZIE

Neznalý návštěvník Gruzie v období vlády prezidenta Saakašviliho, a v o něco menší míře i v letech následujících, by snadno mohl mít pocit, že Gruzie je členskou zemí EU. Vizuelní obraz ulic Tbilisi a dalších větších gruzínských měst byl dotvářen takřka všudypřítomnými vlajkami EU vlajícími po boku gruzínských zástav. Angličtina v nápisech v uličním prostoru rychle nahrazovala ruštinu a s mladou generací Gruzínů se cizinec domluvil lépe anglicky než rusky, neboť angličtina začala být ve školách povinně vyučována již od prvního ročníku (Kopečková 2012).

Byť se za tento stav nemalou měrou zasloužil energický prezident Micheil Saakašvili, který Gruzii během několika let značně zmodernizoval a europeizoval

(Kopeček 2012), nejednalo se o projekt stavěný na zelené louce. Vrátime-li se do května 1918, kdy na troskách carského Ruska vznikl první novodobý gruzínský stát, zjistíme, že mezi jeho jednoznačné politické priority patřila orientace na Evropu, kterou dobře vystihuje výrok tehdejšího gruzínského premiéra Noe Žordanii na půdě gruzínského parlamentu z ledna 1920: „*Dnes více než kdy jindy se cesty Ruska a Gruzie rozcházejí. Gruzie se ubírá cestou na západ do Evropy, kdežto Rusko na východ do Asie. Naši oponenti nám často vyčítají, že se stavíme na stranu imperialistů. K tomu musím rozhodně poznamenat, že já osobně si mnohem raději vyberu západní imperialisty než fanatiky z východu*“ (Kazemzadeh 1951, s. 295). Období první gruzínské republiky však trvalo pouhé tři roky, než se jí v roce 1921 zmocnila silou Rudá armáda, čímž na 70 let vymazala nezávislou Gruzii z politické mapy světa a v podstatě zmrazila její vzájemné vztahy s Evropou.

Rozpad SSSR poskytl příležitost Gruzínům projevit právo svého národa na sebeurčení a roku 1991 vznikl samostatný stát, jehož vládnoucí elity ihned potvrdily svou dlouho proklamovanou evropskou identitu. Od rozpadu SSSR Gruzíni takřka bez výjimky proklamují své „evropanství“ a gruzínské elity se snaží najít objektivní argumenty pro své evropské kořeny, které byly pod ruskou nadvládou potlačovány a prokázat, že Gruzie jednoznačně do Evropy patří. Mezi tradiční názory o příslušnosti k evropskému prostoru patří historické a kulturní hledisko. Gruzie je jedním z nejstarších křesťanských států na světě, a přestože byla vždy obklopena muslimskými zeměmi, dodnes jsou její kulturní kořeny, zvyky a tradice spíše spjaty s evropským kulturním prostorem. Historický aspekt evropské gruzínské identity bývá v Gruzii často demonstrován na mýtu o argonautech a zlatém rounu, který se odehrává na území dnešní západní Gruzie (Cappucci 2013).

Z historické a kulturní perspektivy považuje Gruzie sama sebe (a mnohými je také považována) za evropskou zemi a otázka „evropanství“ je pro samotné Gruzíny velmi důležitá a také hojně debatovaná. „*Evropa začala zde*“ – to je oficiální slogan gruzínského vládního výboru pro turismus (Aronczyk 2013, s. 146). Napříč celou zemí bychom však našli mnoho dalších odkazů na gruzínskou příslušnost k Evropě, přičemž i rétorika intelektuálních elit vykazuje zcela zřetelné prvky proevropského diskurzu. Soudě z této rétoriky není pochyb o tom, že vnitřní percepce identity v Gruzii je evropská, a že evropské hodnoty jsou pevně zakořeněny v gruzínské společnosti. Mnoho Gruzínů argumentuje současnou geopolitickou situací, která umisťuje Gruzii do Evropy, a jako příklady uvádějí nejčastěji členství Gruzie v OBSE, Radě Evropy, fotbalové asociaci UEFA nebo hudební soutěži Eurovision. Odlišné názory na proklamované evropanství pak nejsou v gruzínské společnosti příliš vítány a jsou povětšinou vnímány jako hereze od oficiálního diskurzu (Ó Beachain a Coene 2014). Eventuální vstup Gruzie do evropských institucí by tak dle samotných Gruzínů neznamenal příklon k Evropě, ale pouze potvrzení jejího tradičního a historicky

zakořeněného evropanství, ohledně kterého panuje v gruzínské společnosti takřka jednoznačný konsenzus (Gamkrelidze 2009).

4 GRUZIE POČÁTKEM 90. LET: RUSKO OBSAZUJE POZICE

Po rozpadu SSSR stanul v čele Gruzie nacionalistický prezident Zviad Gamsachurdia, který se profiloval značně protirusky a odmítal jak vstup do SNS tak ponechání ruských vojenských základen v zemi (Souleimanov a Hoch 2012). Demokraticky zvolený avšak autoritářsky se chovající a nezkušený prezident byl svržen polovojenskými jednotkami v čele s Tengizem Kitovanim a Džabou Ioselianim v prvních lednových dnech roku 1992. Již zde lze pozorovat pravděpodobné zapojení Ruska do tohoto státního převratu, neboť zbraně, kterými polovojenské jednotky disponovaly, pocházely z ruských vojenských základen v Gruzii (Cornell 2001). Pučisté následně povolali do čela Gruzie bývalého sovětského ministra zahraničních věcí Eduarda Ševardnadzeho, který měl přinést vládě určitou legitimitu, avšak země se propadla do chaosu občanské války. Naplno se rozhořely etnopolitické konflikty v autonomní oblasti Jižní Osetie a autonomní republice Abcházie, vypuklo i povstání zviadistů (stoupenců svrženého prezidenta Gamsachurdii) na západě Gruzie. Do všech těchto tří konfliktů v různé míře Rusko intervenovalo, přičemž se, alespoň zpočátku, dalo rozlišit mezi smířlivějším (euroatlantským, zapadnickým, liberálním) postojem prezidenta Borise Jelcina a radikálními stanovisky předsedy Státní dumy Ruslana Chasbulatova či vicepremiéra Alexandra Ruckého, kteří v souvislosti s gruzínskými vojenskými akcemi v Jižní Osetii dokonce hrozili bombardováním Tbilisi. Přerušeny byly i dodávky plynu, což však byla akce nikoliv ruské, nýbrž severoosetské vlády⁵ (Birch 1995, Zverev 1996). Dohoda ze Soči z června 1992 formálně ukončila boje mezi gruzínskými a jihoosetskými jednotkami a na jejím základě byly do oblasti rozmístěny jednotky na udržení míru s výraznou účastí ruských vojáků (Cornell 2001).

Výraznější zapojení ruské strany však přinesla eskalace konfliktu v Abcházii. Gruzínské ozbrojené jednotky tvořené zejména soukromými armádami, vpadly do separatistické republiky a byly z ní vytlačeny pouze díky ruské vojenské podpoře abcházské straně (Souleimanov a Hoch 2012). Stále však byl ještě na ruské straně patrný dvojí postoj ke konfliktu. Zatímco prezident Jelcin vyzýval k ukončení bojů a odsoudil porušení příměří, po němž abcházské jednotky nastoupily k vítěznému postupu na Suchumi, ministr obrany Pavel Gračov prohlásil, že konflikt vyřeší pouze okamžité stažení všech gruzínských vojsk, tj. de facto vzdání se Abcházie. Gruzie byla nakonec nucena podepsat dohodu o příměří, přičemž nad územím Abcházie ztratila kontrolu a v roce 1998, po krátkodobém vyostření situace na jihu Abcházie, oddělily

---

⁵ Republika Severní Osetie – Alanie je subjektem Ruské federace, jak však již název napovídá, je podobně jako Jižní Osetie osídlena především Osety.

obě zneprátelené strany mírové síly SNS, opět čítající převážně ruské vojáky (Cornell 2001).

K vítězství abcházských separatistů přispělo i povstání zviadistů, které vypuklo na podzim 1993 v západogruzínském regionu Megrelie. Gruzínské jednotky bojovaly na dvou frontách a prezidentovi Ševardnadzemu nezbylo nic jiného, než požádat Rusko o vojenskou pomoc a výměnou souhlasit se vstupem do SNS, který Gruzie doposud odmítala, a také s ponecháním ruských vojenských základen v zemi (Kopeček 2009).

Posun v ruské zahraniční politice od smířlivého prozápadního kurzu k asertivnějšímu přístupu k tzv. blízkému zahraničí tak Gruzii připoutal do ruské sféry vlivu. Tzv. zamrzlé konflikty v Jižní Osetii a Abcházii spolu s ruskými vojenskými základnami a „mírotvorci“ na území Gruzie nutily prezidenta Ševardnadzeho respektovat ruské zájmy, nicméně zároveň se pokoušel rozvíjet i prozápadní či proevropský rozměr gruzínského zahraničního politiku.

5 STABILIZACE GRUZIE A NÁSTUP EVROPY

Počátek vzájemných vztahů mezi Evropskou unií a Gruzii se datuje rokem 1993, nicméně první léta vzájemných vztahů jsou charakteristická zejména humanitární pomocí válkou a ekonomickým rozvratem postižené Gruzii (Papava a Tokmazishvili 2006). Po roce 1995 se však situace v Gruzii začala stabilizovat a prezident Ševardnadze přijal v zahraniční politice koncepci nové Hedvábné stezky, skrze kterou se snažil přiblížit Gruzii co nejvíce evropským institucím. V této době došlo k otevření zastupitelství Evropské unie v Tbilisi, jehož úkolem byla především koordinace, alokace a dohled nad vynaloženými finančními prostředky, zejména v postkonfliktní rekonstrukci Abcházie. V roce 1996 pak byla podepsána Dohoda o partnerství a spolupráci (*Partnership and Cooperation Agreement, PCA*), která vešla v platnost roku 1999 a poskytla nový formální rámec pro bilaterální vztahy mezi EU a Gruzii. Nahradila tím tak Dohodu o obchodu a ekonomické spolupráci, kterou podepsalo tehdejší Evropské společenství ještě se SSSR v roce 1989. Hlavními důsledky podpisu PCA bylo výrazné navýšení finanční pomoci ze strany EU, diverzifikace různých typů programů, ze kterých mohla Gruzie tyto finanční prostředky přijímat a vytvoření několika komisí, které měly na starost prohlubování vzájemného dialogu mezi EU a Gruzii (Ruxandra 2012). Nutno podotknout, že PCA se nijak nezabývala budoucí integrací mezi EU a státy SNS, pouze poskytla formální rámec pro dosažení hlubší ekonomické spolupráce a liberalizace obchodu, přičemž se zakládala na principu diferenciací. Proto bylo přistupováno ke každé postsovětské republice zvlášť.

Období od roku 1999 lze tedy považovat za počátek formálních vztahů mezi EU a Gruzii. Finanční pomoc, kterou PCA zaručovala, byla realizována skrze program TACIS (Mažylis a Čiučelyte 2008). Toto období bylo také charakterizováno hledáním nových strategických bodů vzájemné spolupráce nejen mezi EU a Gruzii, ale v rámci

spolupráce s celým kavkazským regionem. Evropský parlament vyzval k vypracování strategie pro celý kavkazský region mezi léty 1999 a 2001 a navrhoval mnohem bližší spolupráci. Tato nová strategie byla podporována zejména ze strany Německa a severovýchodních států, nicméně ne všechny členské státy se nakonec vyslovily jednoznačně pro zvýšenou aktivitu EU v tomto regionu. Byly to především Francie a Velká Británie, kdo argumentoval tím, že proces řešení konfliktů v podstatě stagnuje a celý region je již přeplněn jinými zahraničními aktéry (Jawad 2006).

V roce 2001 se nakonec Rada pro všeobecné záležitosti usnesla, že Evropská unie by měla hrát v tomto regionu významnější roli. Důvody tohoto rozhodnutí lze spatřovat zejména v blízkém se rozšířením Evropské unie a tedy přiblížení se hranic EU hranicím Gruzie a také využití tranzitního potenciálu Gruzie, který plyne z její geostrategické pozice. Paradoxně je však období let 2002-2003 charakterizováno největší krizí vzájemných vztahů od jejich navázání. Toto ochlazení bilaterálních vztahů bylo zapříčiněno hned několika faktory. Ve všeobecné rovině to byla zejména neochota tehdejší gruzínské vlády provést zásadní reformy politických institucí, které by prohloubily demokratizační proces v zemi, nejasně vymezené zahraniční priority, neuspokojivá vnitřní politická situace, korupce a stagnace přechodu na tržní ekonomiku. Rovněž došlo ke dvěma závažným kriminálním incidentům souvisejícím s personálním zastoupením EU v Gruzii. Na konci roku 2001 byl zabit člen zastoupení Evropské komise v Tbilisi Guenter Beuchel a o půl roku později byl unesen kontraktor programu TACIS Peter Shaw. Ani jeden z těchto zločinů nebyl dodnes plně objasněn, přičemž primární reakcí EU bylo zastavení rozvojových programů v Gruzii, které zemi slibovaly přinést 40 milionů eur (Stier 2002).

6 PŘÍKLON PREZIDENTA SAAKAŠVILIHO K ZÁPADU A RUSKÁ REAKCE

Zatímco v době prezidentství Eduarda Ševardnadzeho Rusko tolerovalo gruzínskou spolupráci s USA a zeměmi EU, neboť ta zjevně nepřerostla meze, které by pro ruskou vládu přestaly být přijatelné, situace se změnila po roce 2003, kdy během tzv. revoluce ruzi sesadil Ševardnadzeho prozápadně orientovaný Micheil Saakašvili. Nový gruzínský prezident zahájil ambiciózní a vcelku úspěšný plán ekonomických i institucionálních reforem a začal otevřeně hovořit o integraci Gruzie do západních struktur, a to jak do EU, tak do NATO.

V Evropské unii v této době vrcholil proces východního rozšiřování, čímž se hranice EU posunuly mnohem blíže Gruzii a celému Jižnímu Kavkazu, což vyústilo v zřízení postu zvláštního zástupce EU pro Jižní Kavkaz a zahrnutí této oblasti do ENP. Pro EU se tak Gruzie a celý Jižní Kavkaz staly zónou jejího bezprostředního sousedství, kterou se snažila prostřednictvím ENP europeizovat. Z toho v rámci ENP těžila zejména Gruzie, pro kterou byl v rámci fondu ENPI (European Neighbourhood and Partnership Instrument) alokován ze všech tří jihokavkazských zemí největší objem finančních prostředků (Kopeček 2011). Akční plán, který Evropská unie

s Gruzii dohoda, obsahoval zejména gruzínský závazek pokračovat v demokratických reformách, což bylo v Gruzii chápáno jako kondicionalita k možnosti získat status přistupující země. Z hlediska evropské identity Gruzie je pak důležité, že tento akční plán zdůrazňoval její identitu coby černomořského státu spíše než jihokavkazského (Ruxandra 2012).

Význam Gruzie se v očích EU, či aspoň některých jejích členských zemí zvýšil také z geostrategického hlediska. To bylo spojeno zejména se zprovozněním ropovodu Baku–Tbilisi–Ceyhan v letech 2005-2006 a o rok později také plynovodu Baku–Tbilisi–Erzurum. Oba produktovody jsou pro Evropskou unii důležitými zdroji ropy a zemního plynu, díky nimž se dlouhodobě snaží o snížení své energetické závislosti na Rusku prostřednictvím diverzifikace energetických dodavatelů. Specifický zájem na proevropském směřování Gruzie tak kromě východních členských zemí EU, které jsou z hlediska energetické bezpečnosti nejzranitelnější, měla zejména Velká Británie, jelikož British Petrol je třetinovým vlastníkem ropovodu Baku–Tbilisi–Ceyhan (Jawad 2006).

Přiblížení EU a také NATO k hranicím Ruska, rostoucí aktivita EU v Gruzii, ale i na Ukrajině, která se v roce 2004 vydala podobnou cestou jako Gruzie, a zřejmě i další aktivity USA a členských zemí EU v Afghánistánu či Iráku, zjevně způsobily další posun v ruské zahraniční politice směrem k asertivnějšímu hájení svých zájmů v blízkém zahraničí. Většího významu se tak v ruské zahraniční politice místo balancérům či stabilizátorům dostalo příznivcům regionální dominance či civilizacionistického paradigmatu, což se odrazilo i na ruském přístupu ke Gruzii. Rusko sice v roce 2006 ještě stáhlo vojáky ze základen na gruzínském území (s výjimkou Gudauty v Abcházii), k čemuž ho ostatně zavazovala dohoda z roku 1999, nicméně téhož roku byly přerušeny veškeré diplomatické, dopravní a obchodní vztahy a v roce 2008 po vzájemném obviňování z vojenských provokací došlo k rusko-gruzínské válce v Jižní Osetii, během níž Gruzie zřejmě definitivně přišla jak o tuto autonomní oblast, tak o Abcházii, jejíž jednotky během rusko-gruzínské války obsadily i horní úsek soutěsky Kodori. Gruzie v reakci na ruskou intervenci a uznání nezávislosti Abcházie a Jižní Osetie vystoupila ze SNS.

Ruský postup v roce 2008 zcela odpovídá paradigmatu regionální dominance, jak jej nastiňují Kuchins a Zevelev. Rusku zjevně šlo o uchování si kontroly alespoň nad pro něj těmi nejstrategičtějsími částmi Gruzie – Jižní Osetií, která vybíhá hluboko do gruzínského vnitrozemí a Abcházíí s vojenskými základnami v Gudautě a Očamčire – přičemž ani jedno z těchto území nebylo formálně připojeno k Rusku. Nešlo zde tedy o teritoriální expanzi jako o několik let později v případě Krymu, ale pouze o zachování faktické vojenské kontroly nad strategickými oblastmi.

Válka z roku 2008 paradoxně znamenala další zvýraznění role Evropské unie v Gruzii. USA daly totiž jasně najevo, že nehodlají jít do konfrontace s Ruskem přímo na jeho hranicích a v případě OBSE a OSN Rusko vetovalo prodloužení mandátů jejich

misí v Gruzii (Sinkkonen 2011). Evropská unie tak zůstala takřka jediným relevantním mezinárodním hráčem, který přijal roli mediátora v konfliktu a stal se tak primárním konfliktním manažerem bezprostředně po jeho skončení. Předsednictví Evropské unie tehdy zastávala Francie v čele s prezidentem Nicolasem Sarkozym, který zaujal vedoucí postavení při vyjednávání příměří mezi oběma primárními stranami konfliktu. Poté co osobně navštívil Moskvu a Tbilisi, sestavil šestibodový plán, který měl přinést ukončení vojenských akcí.⁶ Plán byl kritizován, a to nejen pro vágní formulaci, která umožňovala rozdílnou interpretaci každé ze zúčastněných stran, ale také z důvodu nestanovení časové lhůty, do které měl být naplněn. Oba státy však nakonec tento dokument podepsaly a dne 8. září 2008 se ruská strana zavázala ke stažení svých vojsk do 15. září. To však nakonec trvalo téměř dva měsíce a významnou roli v něm sehrála Evropská monitorovací mise (*EU Monitoring Mission in Georgia*, dále jen EUMM). Ta byla ustanovena právě 15. září za účelem stabilizace a normalizace situace v post-konfliktních oblastech Gruzie a také z důvodu informovanosti Evropské unie o situaci přímo na místě. Evropská unie vyslala do Gruzie přes 200 pozorovatelů, přičemž jejich primárním úkolem bylo dohlédnout na pokojný odsun ruských vojsk. Tito pozorovatelé však nikdy nezískali přístup do separatistických oblastí Abcházie a Jižní Osetie (Ruxandra 2012).

Přestože byl mandát této pozorovatelské mise několikrát prodloužen, na nejvyšší politické úrovni nebylo dosaženo žádných významných výsledků. Pozice Evropské unie při řešení konfliktu v Gruzii byla všeobecně slabá. Vycházela již z nejasné definice toho, co je to vůbec „konfliktní manažer“ a jaká by tedy měla být konkrétní role Evropské unie při řešení konfliktu. Podle Whitmana a Wolffa (2010) je to způsobeno zejména tím, že Gruzie stále vidí potenciální bezpečnostní záruky více ve Spojených státech než v Evropské unii, přestože Obamova administrativa již nepodporuje Gruzii tolik, jako tomu bylo za jeho předchůdce. A také tím, že regiony Abcházie a Jižní Osetie zůstávají i nadále mimo dosah EU. Ve výsledku tak sice napříč EU probíhá shoda o nutnosti pokračovat v angažování se v těchto konfliktech, nicméně vyhlídky na jejich vyřešení, namísto zamrznutí, jsou spíše iluzorní (Loke 2011). V případě rusko-gruzínské války také EU narazila na omezené možnosti své zahraniční politiky. Dohodu o stažení ruských vojsk nevyjednala až tak EU jako celek, ale francouzský prezident Sarkozy a při naplňování dohodnutého šestibodového plánu EU nedisponovala reálnou silou, která by Rusko donutila stanovené body včas plnit.

7 GRUZIE NA CESTĚ K ASOCIAČNÍ DOHODĚ

Základní dichotomií ve vzájemných vztazích Evropské unie a Gruzie se po spuštění ENP stal rozdílný přístup obou subjektů k integraci Gruzie do EU. Zatímco

---

⁶ Plné znění Šestibodového plánu je dostupné na oficiálních webových stránkách gruzínské vlády – Six Point Peace Plan. Dostupné na <http://www.smr.gov.ge/docs/doc111.pdf>.

Gruzie usilovala o prohloubení spolupráce s EU dlouhodobě a své ambice začlenit se do západních struktur jasně definovala, politika EU jí přinesla „pouze“ finanční pomoc, kterou Gruzie využila při realizaci reform, harmonizaci své legislativy s legislativou EU či ekonomické transformaci. Jednoznačný příslib budoucího členství ale Gruzie nezískala.

Dalším stupněm vzájemné spolupráce mezi EU a Gruzii bylo spuštění EaP v letech 2008/2009. Program EaP měl poskytnout základ pro hlubší politickou integraci mezi EU a zúčastněnými státy a také pro pozdější vypracování asociačních dohod. Od programu ENP se odlišoval zejména v sofistikovanějším přístupu k jednotlivým zemím. Byl založen spíše na bilaterální než multilaterální bázi a na rozdíl od ENP tak nepředstavoval univerzální rámec pro všechny státy. V rámci EaP byla zahájena jednání mezi EU a Gruzii ohledně asociační dohody, která v sobě zahrnovala také vytvoření zóny volného obchodu. Jednání začala již v roce 2010 za vlády Micheila Saakašviliho, nicméně úspěšně pokračovala i po tom, co se v roce 2012 stal ministerským předsedou Bidzina Ivanišvili a v roce 2013 Gruzie asociační dohodu také podepsala, což učinilo rovněž Moldavsko. Reakce Ruska na tyto události byla vcelku očekávaná. Podpis asociačních dohod považovalo za zásah EU do tzv. blízkého zahraničí, které považuje za svou sféru zájmu a výrazně se zasloužilo o to, aby od podpisu dohody ustoupily Arménie a (dočasně) Ukrajina. Arménie spolu s Běloruskem, Kazachstánem a Kyrgyzstánem naopak vstoupili do Ruskem iniciovaného projektu Euroasijské unie, jenž lze chápat jako další z ruských pokusů o kontrolu nad blízkým zahraničím v duchu regionální dominance. Vytvoření zóny volného obchodu neznamenal pro Gruzii jen značné ekonomické výhody (očekávaný růst HDP 4,3 %, očekávaný růst exportu 12 % atd.), ale podle některých autorů také nevratný krok z ruské sféry vlivu (Ó Beacháin a Coene 2014). Nutno však podotknout, že ani asociační dohoda, přes veškeré benefity, které přináší (např. zónu volného obchodu, příslib bezvízového styku apod.), nezaručuje budoucí plné členství Gruzie v EU.

8 ZÁVĚR

Vzájemné vztahy mezi Gruzii a EU byly od počátku devadesátých let ovlivněny zejména aktuální politickou situací v Gruzii. Ta se hned po svém vzniku musela vypořádat s ozbrojenými konflikty v separatistických regionech Abcházie a Jižní Osetie, následnou občanskou válkou a drastickým ekonomickým propadem, kdy naplňovala kritéria zhrouceného státu. Situaci v Gruzii se podařilo alespoň částečně stabilizovat až za vlády Eduarda Ševardnadzeho, což vedlo k podpisu PCA a dalšímu prohloubení vzájemných vztahů. Dalším zlomovým okamžikem byla růžová revoluce, která vynesla do čela země Micheila Saakašviliho, na což EU zareagovala začleněním Gruzie do ENP. Nová role se potom pro EU otevřela v souvislosti s druhou válkou v Jižní Osetii, kdy se Evropská unie ujala role konfliktního manažera. A zatím

posledním významným milníkem ve vzájemných vztazích byla demokratická změna vlády v Gruzii v roce 2012, což bylo následováno podpisem asociační dohody mezi EU a Gruzii. Vzájemné vztahy mezi EU a Gruzii by se tak z hlediska své chronologie daly charakterizovat jako reaktivní ze strany EU. Jinak řečeno byly přímo či nepřímo závislé na aktuálním politickém dění v Gruzii.

Ruská zahraniční politika ke Gruzii byla v zásadě formována v závislosti na proměnách ruského vztahu k tzv. blízkému zahraničí. Liberální či euroatlantický rozměr ruské zahraniční politiky byl již v první polovině 90. let nahrazen revizionistickou politikou, která v případě Gruzie téměř ihned vedla k ruské intervenci. Rusko jako nejvýznamnější geopolitická mocnost v regionu Jižního Kavkazu ovlivňuje výrazně zahraniční politiku všech tamějších států a Gruzie není výjimkou. Hlavním bodem sváru ve vzájemných vztazích je kromě výše zmíněných separatistických regionů Abcházie a Jižní Osetie gruzínská snaha o integraci do západních struktur a recipročně také angažovanost EU v Gruzii. Rusko dlouhodobě považuje Jižní Kavkaz za svou sféru zájmu a na větší angažovanost západních organizací bezprostředně u svých hranic nahlíží s nevolí a považuje to za přímé ohrožení své národní bezpečnosti.

Důvody vzájemné nevraživosti mezi Ruskem a Evropskou unií bychom mohli nalézt zejména v rozdílném hodnotovém pojetí světa, kdy se Rusko v posledních letech stále více snaží vytvořit vlastní civilizační prostor s vlastními hodnotami a ve své politice klade důraz na konzervativní nacionalismus (Kakachia a Minesashvili 2015). Pro pochopení těchto postojů je nutné vrátit se až do období rozpadu SSSR. To pro Rusko znamenalo nejen ztrátu postavení dominantní světové velmoci, ale s rozpadem bipolárního uspořádání světa se dostavila také krize ruské identity, která byla konstruována v opozici k západnímu světu. Již za vlády Borise Jelcina se proto začala formovat nová ruská zahraniční politika, jejíž rysy jsou patrné dodnes. Ta by se dala nazvat jako revizionistická a mezi její základní pilíře patřily snaha o reintegraci postsovětského prostoru, opozice vůči rozšiřování NATO a EU směrem k ruským hranicím a ochrana práv Rusů žijících v zahraničí.

Zásadním rozdílem ve vnímání normativního rámce, který se EU snaží v Gruzii prosadit, je jeho geopolitický rozměr. Zatímco EU tím sleduje svou dlouhodobou politiku šíření hodnot za pomoci softpower a za účelem modernizace společnosti, která není primárně zaměřena proti žádné třetí straně, z ruské strany je tato iniciativa vnímána jako agresivní angažovanost ve vlastním hodnotovém civilizačním prostoru a proto dává Rusko jasně najevo, že nehodlá trpět nevídané hosty ve své zájmové sféře, což demonstrovalo např. válkou v Jižní Osetii, anexí Krymu či snahami o odvrácení podpisu asociačních dohod v případě Ukrajiny či Arménie. A zatímco EU nedisponuje reálnými kapacitami (např. společná evropská armáda), které by byly schopny poskytnout bezpečnostní záruky těm postsovětským zemím, které se

k evropským hodnotám přihlásí, Rusko při prosazování svých zájmů neváhá zapojit reálnou sílu.

Postupující integrační proces v Evropě pak také inspiroval Rusko k podobným pokusům o reintegraci s bývalými zeměmi SSSR. Dosavadní integrační pokusy v postsovětském prostoru však nebyly příliš efektivní, a to včetně Společenství nezávislých států, které má dnes spíše symbolický charakter a na supranacionální úrovni nedisponuje takřka žádnými pravomocemi. Mnohem ambicióznějším projektem by však měla být nově vzniknuvší Euroasijská unie. Právě na rozdílné povaze evropské a euroasijské integrace lze asi nejlépe demonstrovat rozdílný hodnotový základ obou civilizačních sfér. Zatímco evropská integrace je dlouhodobě založena právě na společných hodnotách jako jsou demokratické mechanismy rozhodování, respektování lidských práv a svobod či budování zóny volného obchodu, v euroasijském integračním procesu tyto pilíře chybí. Z hlediska mocenského schématu panovala v rámci evropské integrace vždy rovnováha sil, naproti tomu euroasijský integrační proces je v tomto pohledu zcela odlišný. Demokratické hodnoty jsou přítomny pouze formálně a mocenskou rovnováhu bychom hledali marně. Euroasijský integrační model je založen na principu hegemonu a jeho revizionistické politice vůči bývalým zemím SSSR, proto spíše než o integraci se v případě Euroasijské unie dá hovořit o reintegraci. Rusko se dokonce vůči svým partnerům nezdráhá použít nátlak, případně i sílu a integrační proces spíše využívá k vytvoření prostoru, kde bude mít nezpochybnitelný vliv. Ruská dominance je tedy jak motorem, tak zároveň brzdou euroasijského integračního procesu a zatímco primární hnací silou evropské integrace je hodnotová vize, v případě euroasijské je to mocenská revize (Kurfürst 2014).

Gruzie se tak nachází přímo na hranici mezi dvěma hodnotovými světy a svou jednoznačnou inklinací k tomu evropskému se s výjimkou pobaltských republik vymyká z běžného diskurzu, který je přítomný v postsovětském civilizačním prostoru. Podle principu kondicionality a vnějších pobídek se tak Gruzie snaží co nejvíce přiblížit evropským hodnotám, jaké představují např. právní stát, svoboda slova, respekt k lidským právům aj. Argumenty, které používají gruzínské elity, nelze brát jako nezpochybnitelný důkaz gruzínské příslušnosti k evropské civilizaci, avšak z konstruktivistického pohledu by spíše mělo být bráno v potaz, zda se daný národ cítí být příslušníkem dané civilizace. V případě Gruzie je prvek evropanství pevně zakořeněn v národní identitě a představuje jeden z hlavních faktorů v prozápadní orientaci gruzínské zahraniční politiky. Jak bude vypadat orientace zahraniční politiky Gruzie v následujících letech pak bude zjevně vycházet nejen z domácí politické situace v Gruzii, nýbrž také na vývoji vztahů EU a Ruska, které jsou pro Gruzii ve všech ohledech velmi důležité.

POUŽITÁ LITERATURA:

1. ARONCZYK, M. (2013): *Branding the nation: The global business of national identity*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 226 s. ISBN 978-0-19-975216-4.
2. BĚLOŠEVSKÝ, D. (2007): Rusko a “blízké zahraničí”: od mýtů o dominanci k realitě dobrého sousedství. In SOULEIMANOV, E. (ed.): *Rusko a postsovětský prostor*. Praha: Eurolex Bohemia, 2007. 372 s. ISBN 978-80-86861-95-1.
3. BIRCH, J. (1995): Ossetia: A Caucasian Bosnia in Microcosm. In *Central Asian Survey*, 1995, roč. 14, č. 1, s. 43-74.
4. BÖRZEL, T. – RISSE, T. (2000): When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change. In *European Integration online papers*, 2000, roč. 4, č. 15. Dostupné na internetu: <<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2000-015.pdf>>.
5. CAPPUCCI, M. (2013): Making an European country in Caucasus: The Georgian Experience. In *Revista Română de Geografie Politică*, 2013, roč. 15, č. 2, s. 113-128.
6. CORNELL, S. E. (2001): *Small Nations and Great Powers. A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*. Richmond: Curzon Press, 2001. 480 s. ISBN 0-7007-1162-7.
7. DI PUPPO, L. (2009): The Externalization of JHA Policies in Georgia: Partner or Hotbed of Threats? In *European Integration*, 2009, roč. 31, č. 1, s. 103-118.
8. GAMKRELIDZE, T.V. (2009): Georgia: Europe or Asia? In *The Caucasus: Georgia on the Crossroads. Cultural exchanges across the Europe and Beyond. 2nd International Symposium of Georgian Culture*. Tbilisi: Georgian Arts and Culture Center, 2009. S. 22-24. Dostupné na internetu: <<http://www.symposiumgeorgia.org/Florence2009/Proceedings.pdf>>.
9. JAWAD, P. (2006): *Europe's new neighborhood on the verge of war: what role for the EU in Georgia?* Frankfurt: Peace Research Institute Frankfurt, 2006. 39 s. ISBN 39-378-2937-7.
10. KAKACHIA, K. – MINESASHVILI, S. (2015): Identity politics: Exploring Georgian foreign policy behavior. In *Journal of Eurasian Studies*, 2015, roč. 6, č. 2, s. 171-180.
11. KAZEMZADEH, F. (1951): *The Struggle for Transcaucasia (1917-1921)*. [S.l.]: Hyperion Press, 356 s.
12. KOPEČEK, V. (2009): Russian Geopolitical Perceptions and Imaginations of the SouthCaucasus. In *Beyond Globalisation: Exploring the Limits of Globalisation in the Regional Context*. Ostrava: University of Ostrava, 2010. s. 99–105. ISBN 978-80-7368-717-5.

13. KOPEČEK, V. (2011): European Neighbourhood Policy: Does the tool work? Area study of the South Caucasian countries. In *Contemporary European Studies*, 2011, roč. 6, č. 1, s. 5-22.
14. KOPEČEK, V. (2012). *Jižní Kavkaz mezi demokracií a autoritarismem*. Praha: European Science and Art Publishing, 2012. ISBN 978-80-87504-18-5.
15. KOPEČKOVÁ, L. (2012). Will English become a new lingua franca in Georgia? In *Ostrava Journal of English Philology*, 2012, roč. 4, č. 1, s. 153-170.
16. KUCHINS, A. C. – ZEVELEV, I. A. (2012): Russian Foreign Policy: Continuity in Change. In *The Washington Quarterly*, 2012, roč. 35, č. 1, s. 147-161.
17. KURFÜRST, J. (2014): Východní Evropa mezi hodnotovou vizí a mocenskou revizí. In *Mezinárodní politika*, 2014, roč. 2014, č. 6. Dostupné na internete: <<http://www.iir.cz/article/vychodni-evropa-mezi-hodnotovou-vizi-a-mocenskou-revizi>>.
18. LOKE, H.Y. (2011): *Of neighbours, partners and EU aspirants: the case of EU-Georgia relations since the 2003 Rose Revolution*. Singapore: EU Centre in Singapore, 2011. EU Centre Background Brief č. 5. Dostupné na internete: <<http://aei.pitt.edu/32334/1/BB05.Of%20neighbours%2C%20partners%20and%20EU%20aspirants.pdf>>.
19. MAŽYLIS, L. - ČIUČELYTE, G. (2008): Georgia within the field of interests of the European Union. In *Modelling the European future: Integrating the old and the new*, 2008, roč. 4, s. 223-232.
20. Ó BEACHÁIN, D. – COENE, F. (2014): Go West: Georgia's European identity and its role in domestic politics and foreign policy objectives. In *Nationalities Papers*, 2014, roč. 42, č. 6, s. 923-941.
21. PAPAVAL, V. – TOKMAZISHVILI, M. (2006): Becoming European: Georgia's strategy for joining the EU. In *Problems of Post-Communism*, 2006, roč. 53, č. 1, s. 26-32.
22. RUMMEL, R. – ZULLO, C. (eds.) (1999): *Rethinking European Union Relations with the Caucasus*. Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges, 1999. 141 s. ISBN 978-3789059568.
23. RUXANDRA, A. (2012): Georgia: from neighbour to partner of the European Union. In *7th EIRP Proceedings*, 2012, roč.7, č. 1, s. 896-904.
24. SCHIMMELFENNIG, F. – SEDELMEIER, U. (2005): *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. New York: Cornell University Press, 2005. 256 s. ISBN 080148961x.
25. SINKKONEN, T. (2011): A security dilemma on the boundary line: an EU perspective to Georgian–Russian confrontation after the 2008 war. In *Southeast European and black sea studies*, 2011, roč. 11, č. 3, s. 265-278.

26. SMITH, K. D. (2005) *The Outsiders: The European Neighbourhood Policy*. In *International Affairs*, 2005, roč. 81, č. 4, s. 757-773.
27. SOULEIMANOV, E. – HOCH, T. (2012): *Role Ruska v konfliktech a oficiálních mírových procesech v Abcházii a Jižní Osetii v letech 1991–2008*. Praha: Auditorium, 2012. 99 s. ISBN 978-80-87284-34-6.
28. STIER, K. (2002): *EU Remains Wary of Georgia, Despite Release of Kidnap Victim*. In *Eurasianet.org*. [Online.] Dostupné na internete: <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav112002.shtml>>.
29. TRENIN, D. (2009): *Russia in the Caucasus: Reversing the Tide*. In *The Brown Journal of World Affairs*, 2009, roč. 15, č. 2, s. 143-155.
30. TSYGANKOV, A. P. (2003): *Mastering Space in Eurasia: Russia's Geopolitical Thinking after the Soviet Break-up*. In *Communist and Post-Communist Studies*, 2003, roč. 36, č. 1, s. 101-127.
31. WHITMAN, R. – WOLFF, S. (2010): *The EU as a conflict manager? The case of Georgia and its implications*. In *International Affairs*, 2010, roč. 86, č. 1, s. 87-107.
32. ZVEREV, A. (1996): *Ethnic Conflicts in the Caucasus 1988–1994*. In: COPPIETERS, B. (ed.): *Contested Borders in the Caucasus*. Brussels: VUB Press, 1996. 200 s. ISBN 978-9054871170.